

Lengyel Imre Zsolt (ELTE BTK)

Tar Sándor korai novellái és a maszkulinitás problémája
(irodalomtörténet szekció)

Előadásom a maszkulinitással/maszkulinitásokkal kapcsolatos közelmúltbeli kutatások belátásainak hasznosításával igyekszik megvizsgálni Tar Sándor néhány szövegét.

A magyar irodalomtudományban a genderszempontrú kutatások alkalmazásának legfontosabb területe, joggal és érthetően, a női és – kisebb intenzitással – a meleg irodalom vizsgálata. Ezek vitathatatlan fontosságú belátásokat eredményeztek és eredményeznek a magyar irodalom működésmódjairól és kánonjairól, ám, minthogy ezekben a diskurzusokban a *heteroszexuális férfi* gyakran a problémátlan másik alakjaként bukkan fel, ezen kutatások mellékhatásaként olyan nézőpontok épültek ki, melyek ezt a csoportot a valóságosnál monolitikusabbnak mutatják. A férfikutatások magyar nyelven is egyre növekvő mennyiségű irodalmának eredményei azonban olyan kiegészítő perspektívaként szolgálhatnak, mely lehetővé teszi egy összetettebb, a „férfivilág” belső feszültségeit és küzdelmeit is magában foglaló kép megalkotását, és az azzal való számvetést, hogy – ahogy R. W. Connell klasszikus szövege megfogalmazza – nem lehetséges egyetlen és változatlan maszkulinitást feltételezni. Ennek tudatosítása az identitáskérdésekre érzékeny irodalmi kutatásokat is fontos új belátásokkal gazdagíthatja.

Előadásom szűkebb témáját Tar Sándor prózája jelenti, különös tekintettel a rendszerváltás előtt íródott, a szerző első két kötetében (*A 6714-es személy*, 1981 és *Mért jó a póknak?*, 1989) összegyűjtött novellákra. A Tar-életművel kapcsolatban az az értelmezési keret vált a leginkább közkeletűvé, mely azt a szociografikus irodalom egy változatának tekinti, melynek célja, hogy a periférián lévő helyekről és emberekről tudósítson, hogy beszéljen azok helyett, „akik nem tudnak beszélni”, ahogyan Esterházy Péter megfogalmazta. Ez a leírás hibásnak semmiképpen sem nevezhető, ám csupán általánosságban képes beszélni e szövegekről, keretfeltételeiket, és nem pedig tartalmukat írja le. Ez pedig szintén túláltalánosításokhoz vezethet, mely az egyes karaktereket a megalázottak és megszorítottak homogén tömegébe mossa bele, felhívva a figyelmet az életük és a humanista társadalmi ideálok közötti feszültségre, de kevesebb hangsúlyt fektetve a szöveg által felépített különböző személyiségmintázatokra, némileg elfedve e hátrányos helyzetű csoportok tagjai közötti összeütközéseket, melyek pedig gyakran e történetek fő mozgatói.

Ezekből a vakfoltokból indulnak ki vizsgálódásaim, azon novellákat állítva a középpontba (mint a *Téli történet*, a *Celofánvirágok*, a *Vízipók* vagy a *Ványa*), amelyek figyelmüket olyan alakok felé fordítják, akiknek pozíciója saját, a szociális periférián elhelyezkedő csoportjukon belül is látszólag szükségszerűen válik marginálissá. Ezek az egyszerűen naivként, gyengeként, szentimentálisként vagy gátlásosként jellemezhető szereplők mind valamiféle alárendelt maszkulinitás képviselői a macsó morál és szokásrendszer által meghatározott munkáscsoportban. Előadásomban néhány novella szoros narratológiai és ideológiai elemzésén keresztül megpróbálom rekonstruálni az identitásalakítások és identitáskrizisek rendszerét, az uralom és alávetettség forgatókönyveit, és ezek színrevitelének implikációit, abban a reményben, hogy ez az értelmezés a versengő férfiidentitások problémájának és Tar prózapoétikájának területén egyaránt képes lesz belátásokra vezetni. Figyelembe véve a szerző eddigi recepcióját és a téma közelmúltbeli nemzetközi szakirodalmát, megkísérlek kidolgozni egy olyan értelmezési keretet, amely lehetővé teszi, hogy releváns kijelentéseket fogalmazzhassunk meg az irodalom, és konkrétan e művek etikai és társadalmi funkciója tekintetében, és amellet érvelek majd, hogy a történetek rákényszerítik olvasóikat, hogy a nagyléptékű társadalmi válságok mögött felfedezze személyes sikerek és kudarcok kis narratíváit, és hogy az individuumot szociális státuszának pusztá reprezentánsa helyett az identitását meghatározó számos tényező metszéspontjának lássa.